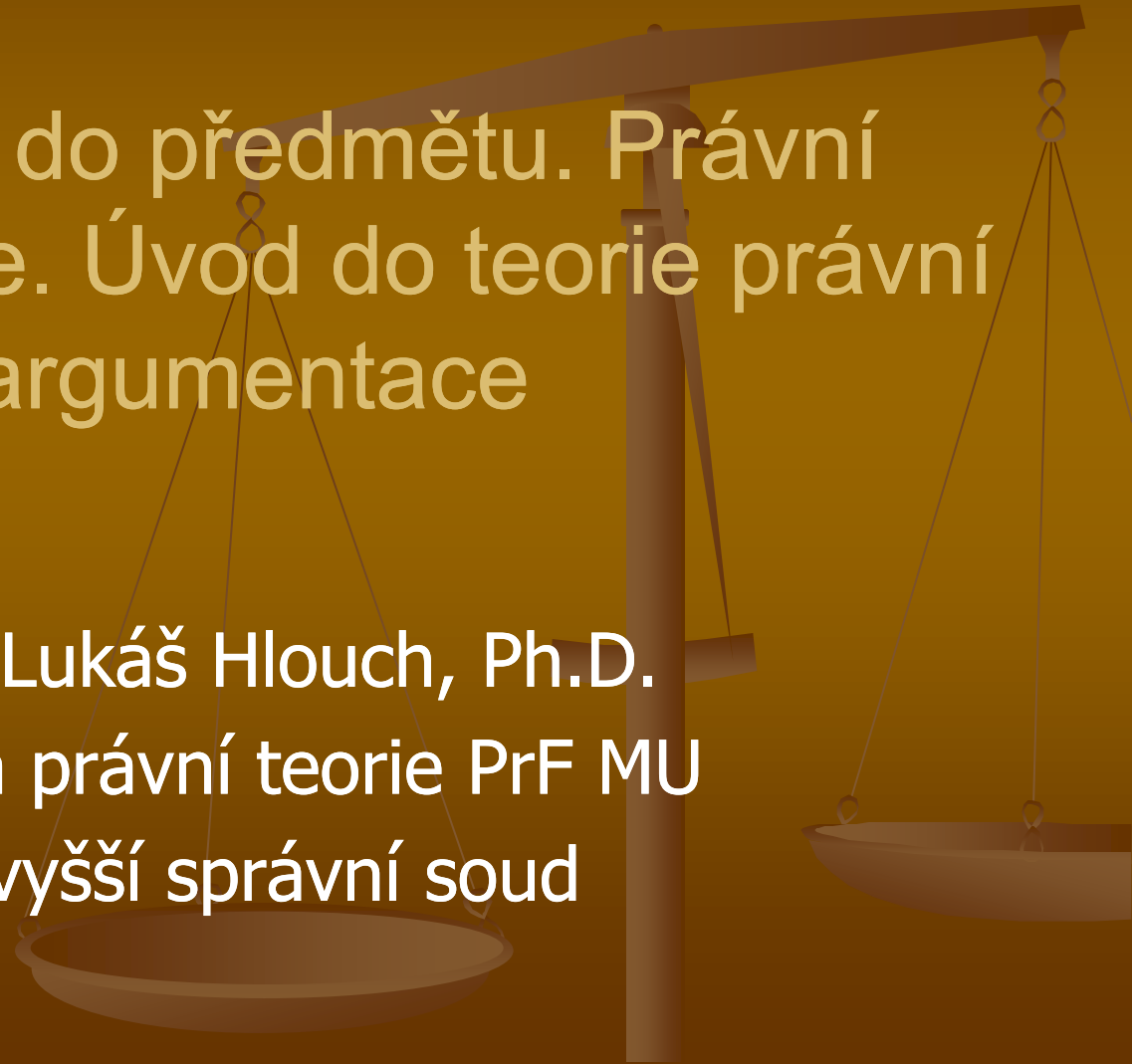

Právní interpretace a argumentace IX. semestr

PI. Úvod do předmětu. Právní
metodologie. Úvod do teorie právní
argumentace

JUDr. Lukáš Hlouch, Ph.D.
Katedra právní teorie PrF MU
Nejvyšší správní soud

Smysl a cíle předmětu

■ Cíl předmětu

- Návaznost na výuku Teorie práva I., II.; Dějiny právního myšlení, Právní filosofie...
 - Doplnění a prohloubení znalostí
- Základní teze: PRÁVO JE ARGUMENTATIVNÍ POVAHY
- „Vyšší“ teorie
 - Není dogmatická, nýbrž polemická a relativní
 - Propojenost s právní filosofií (jurisprudence)
- Vazba na realitu právní praxe
 - Advokacie, soudnictví
 - Otázky interpretace a aplikace práva z různých pohledů
- Tři větve předmětu
 - Morální problémy v právu (doc. Sobek)
 - porozumění významu etiky v právním myšlení (meta-etika); schopnost etické analýzy právního případu; schopnost etické argumentace
 - Metodologické problémy právní praxe (JUDr. Hlouch)
 - Demonstrace praktických ukázek aplikace právní metodologie v právní praxi (advokacie, soudnictví)
 - Právní argumentace v profesní etice právníků (JUDr. Hapla)

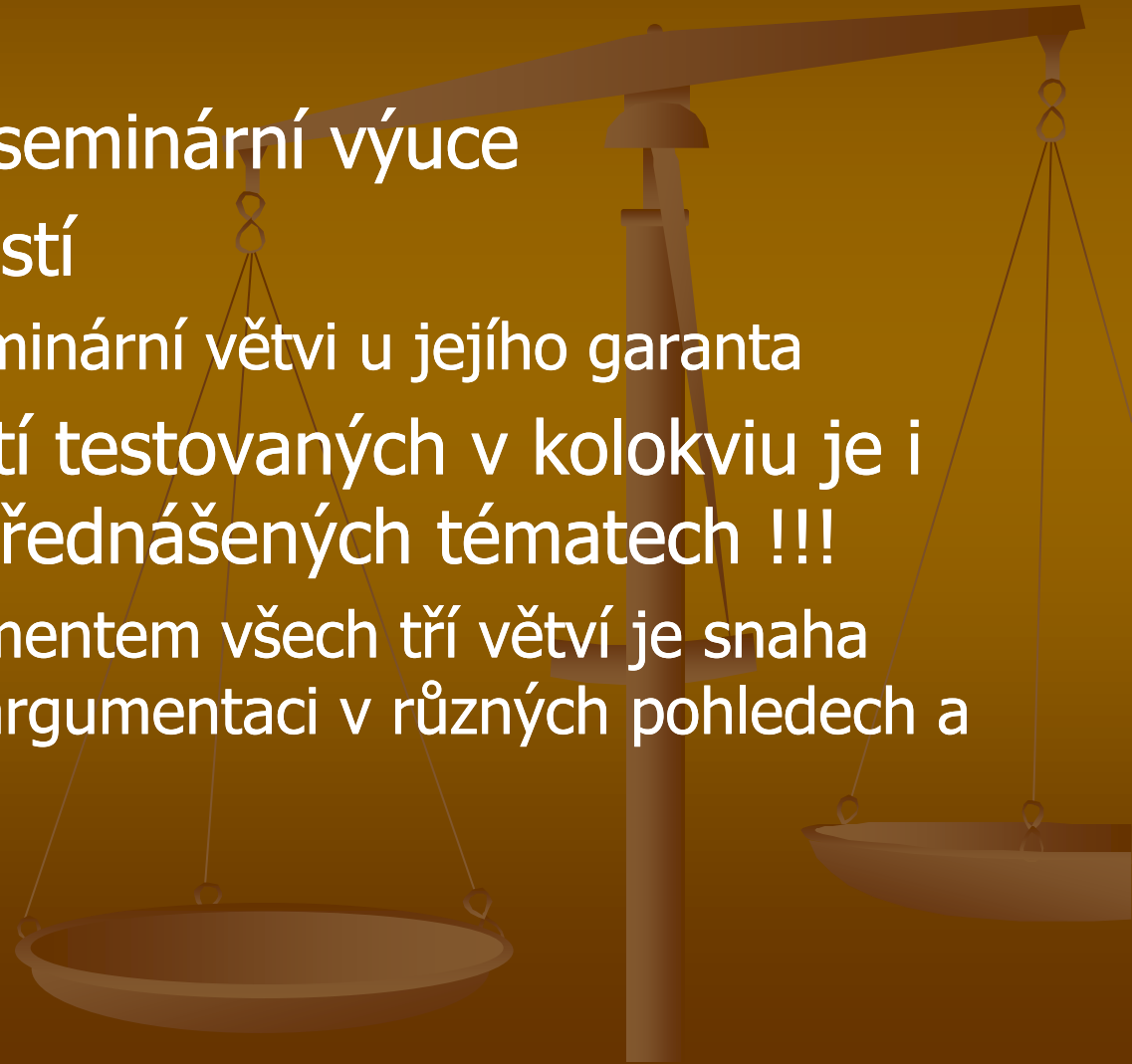
Základní literatura

- Sobek, T., Hapla, M. a kol. Filosofie práva. Iurium Handbook Series. Brno: Nugis Finem Publishing, 2020.
- Sobek, T. Právní myšlení. Kritika moralismu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.
- Hlouch, L. Teorie a realita právní interpretace. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.
- Další literatura uvedena v ISu
 - Zejména:
 - Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Praha: C. H. Beck, 2011.
 - Wintr, J. Metody a zásady právní interpretace. Praha: Auditorium, 2012.

Způsob ukončení předmětu

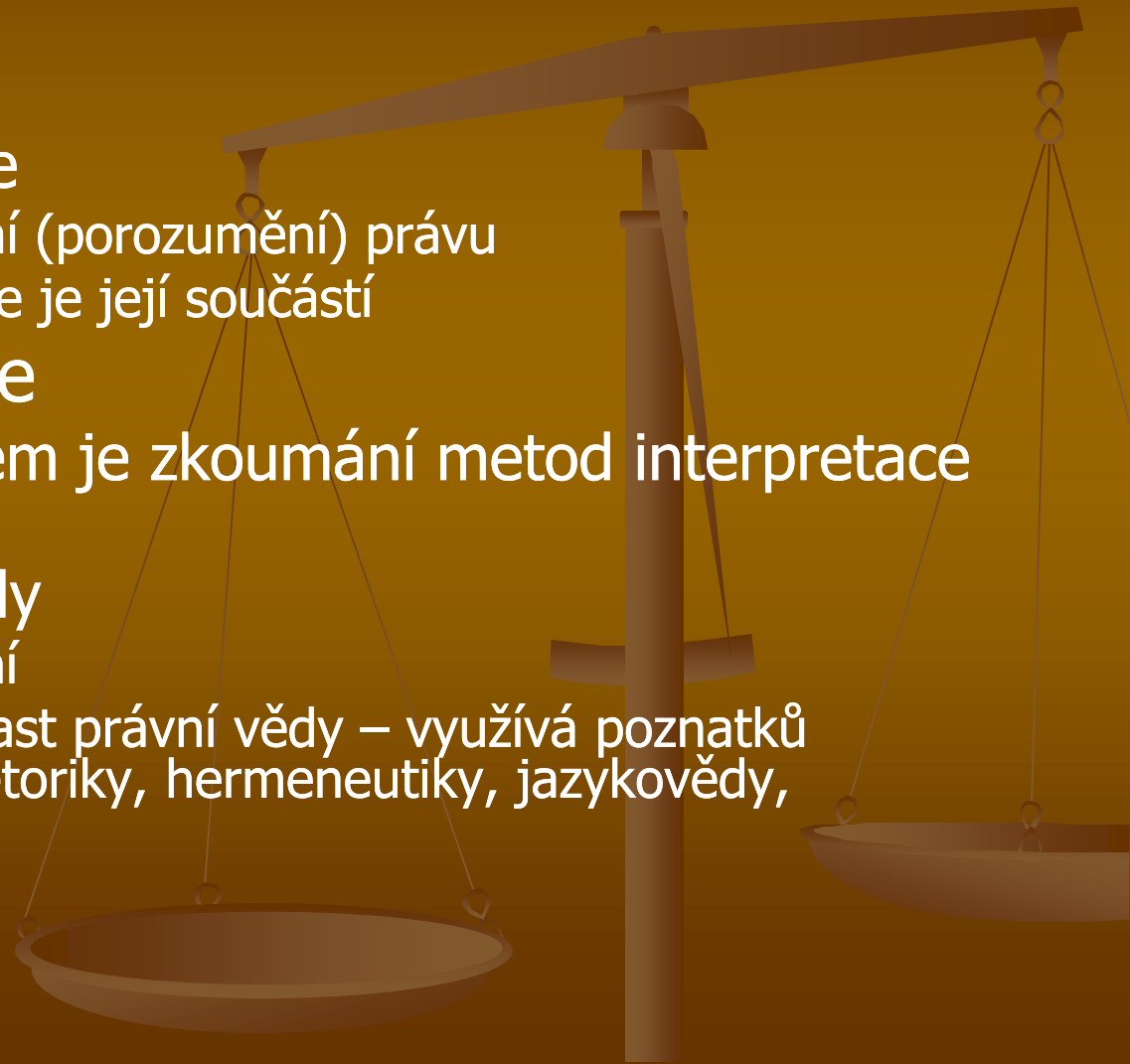
■ Kolokvium

- Aktivní účast v seminární výuce
- Testování znalostí
 - V konkrétní seminární větvi u jejího garanta
- Součástí znalostí testovaných v kolokviu je i orientace v odpřednášených tématech !!!
 - Spojujícím momentem všech tří větví je snaha ukázat právní argumentaci v různých pohledech a kontextech

Právní metodologie

- Jurisprudence
 - Právní ontologie
 - Právní gnoseologie
 - Nauka o poznávání (porozumění) právu
 - Právní metodologie je její součástí
- Právní metodologie
 - Hlavním předmětem je zkoumání metod interpretace a aplikace práva
 - Metody právní vědy
 - Nejsou čistě právní
 - Jde o hraniční oblast právní vědy – využívá poznatků filosofie, logiky, rétoriky, hermeneutiky, jazykovědy, ekonomie apod.

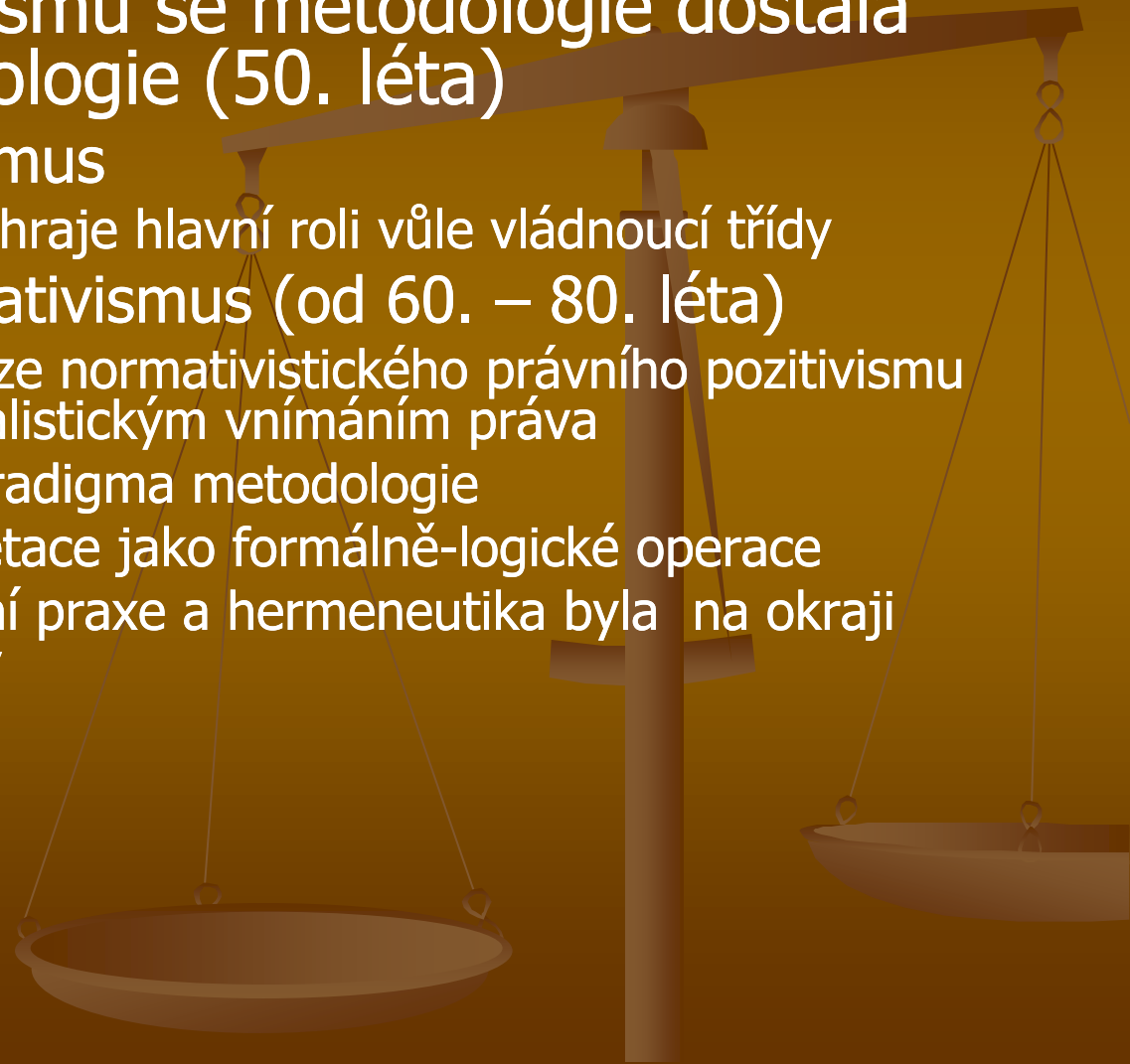

Pojetí právní metodologie a vývoj právního myšlení I.

- Až do 19. století byla právní věda v Evropě považována za knihovědu, jejímž předmětem bylo zejména studium římského práva
 - Metodologie v roli jakési pomocné disciplíny právní vědy vycházela z tohoto pojetí práva
 - Pojmová jurisprudence (G. Puchta)
 - Historicko-právní škola (**F. C. von Savigny**)
- Od 19. století - obratu právní vědy směrem k živému právu (Ehrlich), sociologické směry, právní realismus
 - zájmová jurisprudence (Jhering), volnoprávní škola (Kantorowicz), hodnotová jurisprudence (K. Larenz)
 - Pozornost metodologie se obrací více k právní praxi
- Počátek 20. století
 - Odklon od sociologických směrů
 - Normativistické směry (ryzí nauka právní, brněnská normativní škola)
 - Možnost poznání živého práva byla považována za nereálnou, šlo o teorii systému práva a jeho pramenů

Pojetí právní metodologie a vývoj právního myšlení II.

- Po nástupu socialismu se metodologie dostala pod vliv státní ideologie (50. léta)
 - Marxismus-leninismus
 - Na poznání práva hraje hlavní roli vůle vládnoucí třídy
 - Socialistický normativismus (od 60. – 80. léta)
 - Zjednodušená verze normativistického právního pozitivismu spojeného s formalistickým vnímáním práva
 - Objektivistické paradigma metodologie
 - Představa interpretace jako formálně-logické operace
 - Metodologie právní praxe a hermeneutika byla na okraji zájmu právní vědy

Pojetí právní metodologie a vývoj právního myšlení III.

- Proč právní metodologie dnes?
 - Robert Alexy – 4 důvody, proč právní případ nelze řešit pouhým logickým odvozením z pramenů práva:
 - Neurčitost právního jazyka
 - Konflikty norem (tzv. normologický konflikt)
 - Mezery v právní regulaci
 - Rozpor normativního textu s účelem zákona

Pojetí právní metodologie a vývoj právního myšlení IV.

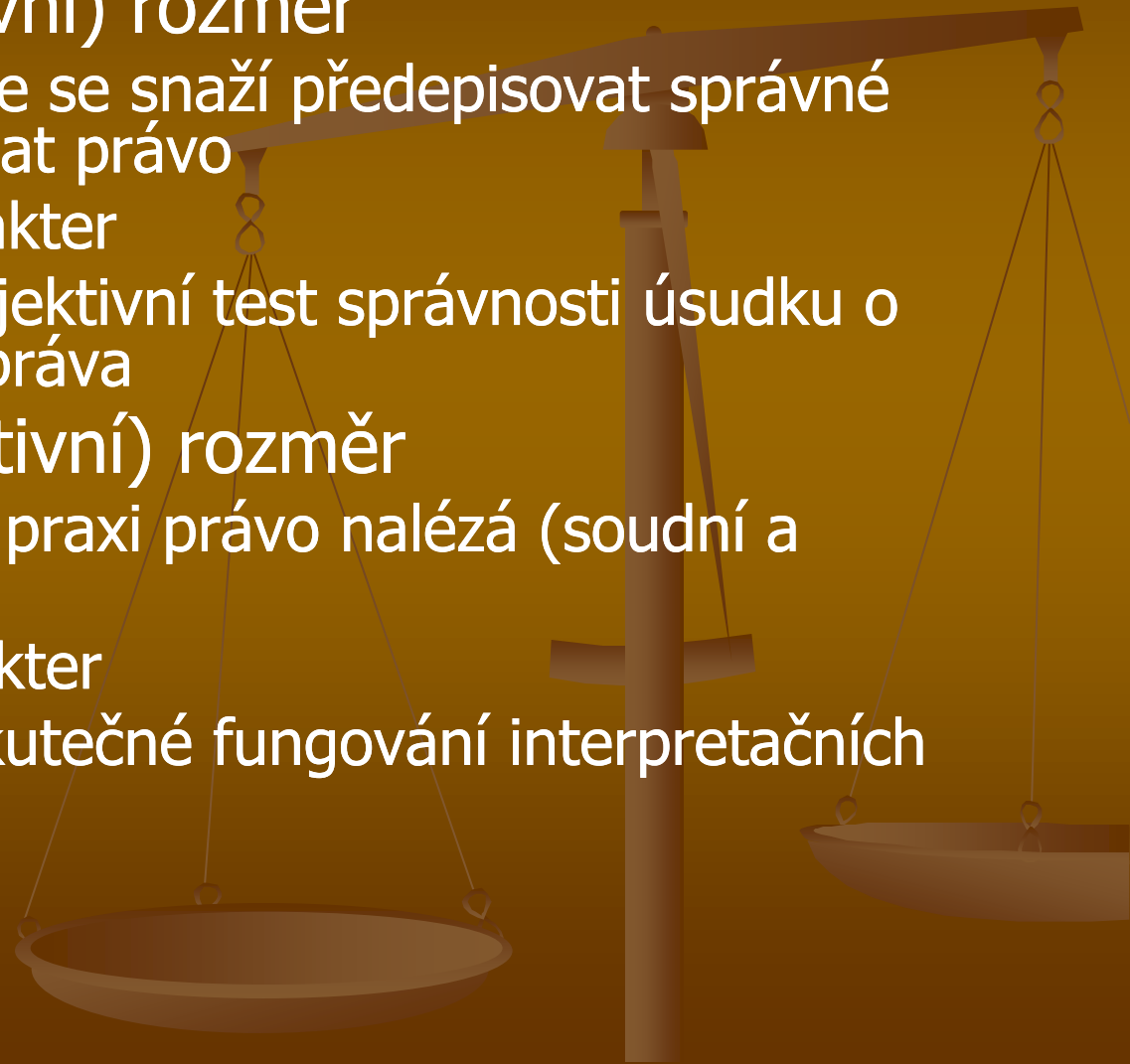
- Česká právní metodologie dnes
 - Vliv různých směrů právního myšlení, zejména angloamerické právní filosofie
 - Po r. 1989 dochází postupně k renesanci metodologického myšlení, a to zásluhou zájmu právní praxe i doktríny
 - Judikatorní činnost Ústavního soudu ČR
 - Re-formulace základních metodologických přístupů
 - Metodologie se snaží nalézt objektivní kritéria pro právní rozhodování v zájmu zamezení libovůle (svévole)

Současné výzvy právní metodologie v českém prostředí

- Hledání optimální (plausibilní) interpretace ústavního pořádku
 - Malenovský, J. O legitimitě výkladu české ústavy na konci století existence moderního českého státu. S. 745 – 772 In. Právník č. 8, 2013.
 - Absence „předporozumění“ české Ústavě
- Revoluce v soukromém právu – NOZ
 - Relativně nové vymezení pravidel interpretace + dotváření práva v soukromém právu
 - Nové pojmové instrumentarium a otázka nezávislosti uplatňování práva veřejného
- Problém hierarchie pramenů práva v různých subsystémech právního řádu
 - Právo EU
 - Judikatura vnitrostátních soudů

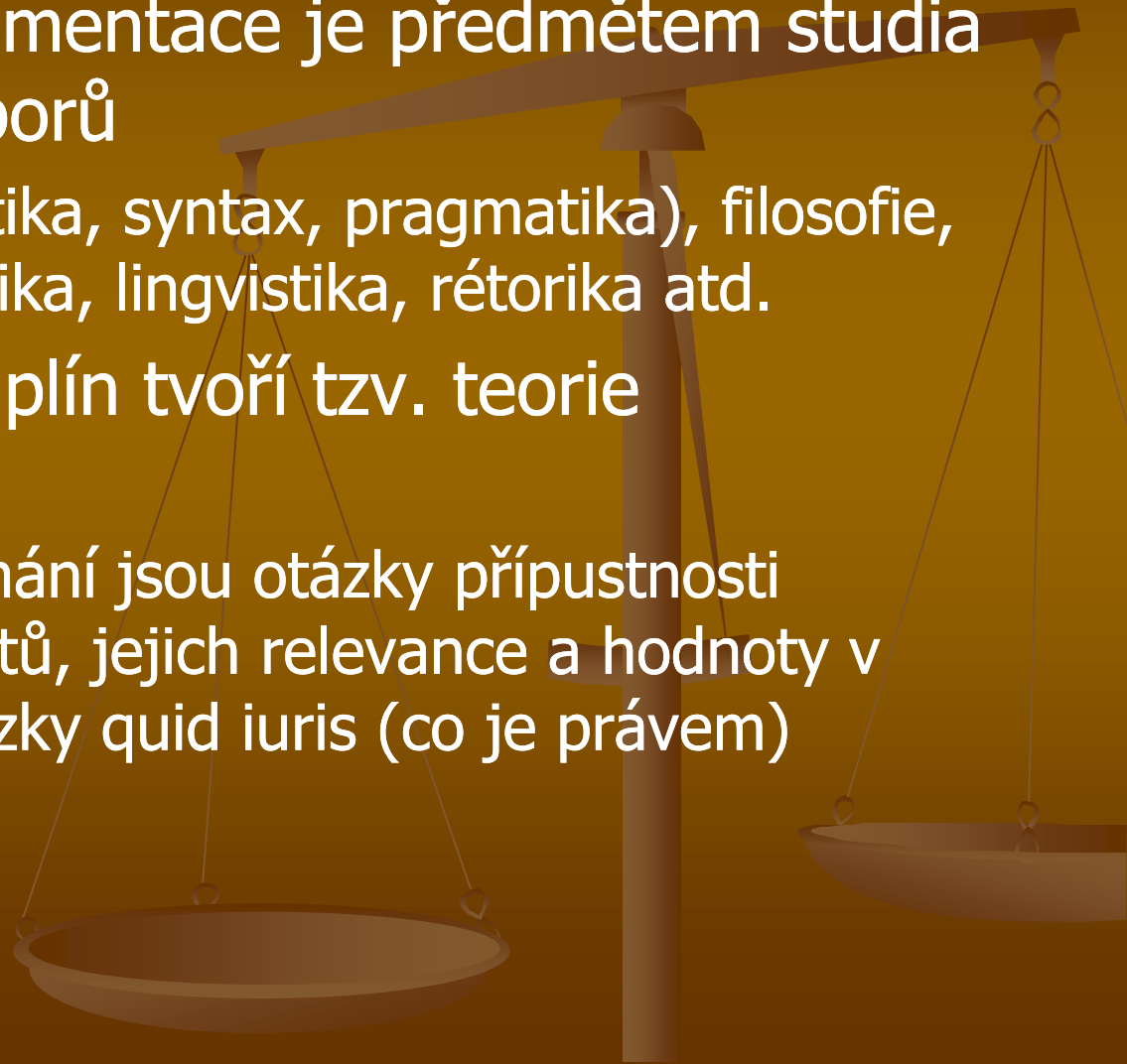
Rozměry právní metodologie

- Vědecký (normativní) rozměr
 - Právní metodologie se snaží předepisovat správné postupy, jak nalézat právo
 - Preskriptivní charakter
 - Cílem je nalézt objektivní test správnosti úsudku o obsahu platného práva
- Praktický (deskriptivní) rozměr
 - Jak se skutečně v praxi právo nalézá (soudní a správní praxe)
 - Deskriptivní charakter
 - Cílem je popsat skutečné fungování interpretačních procesů v právu

Úvod do teorie právní argumentace

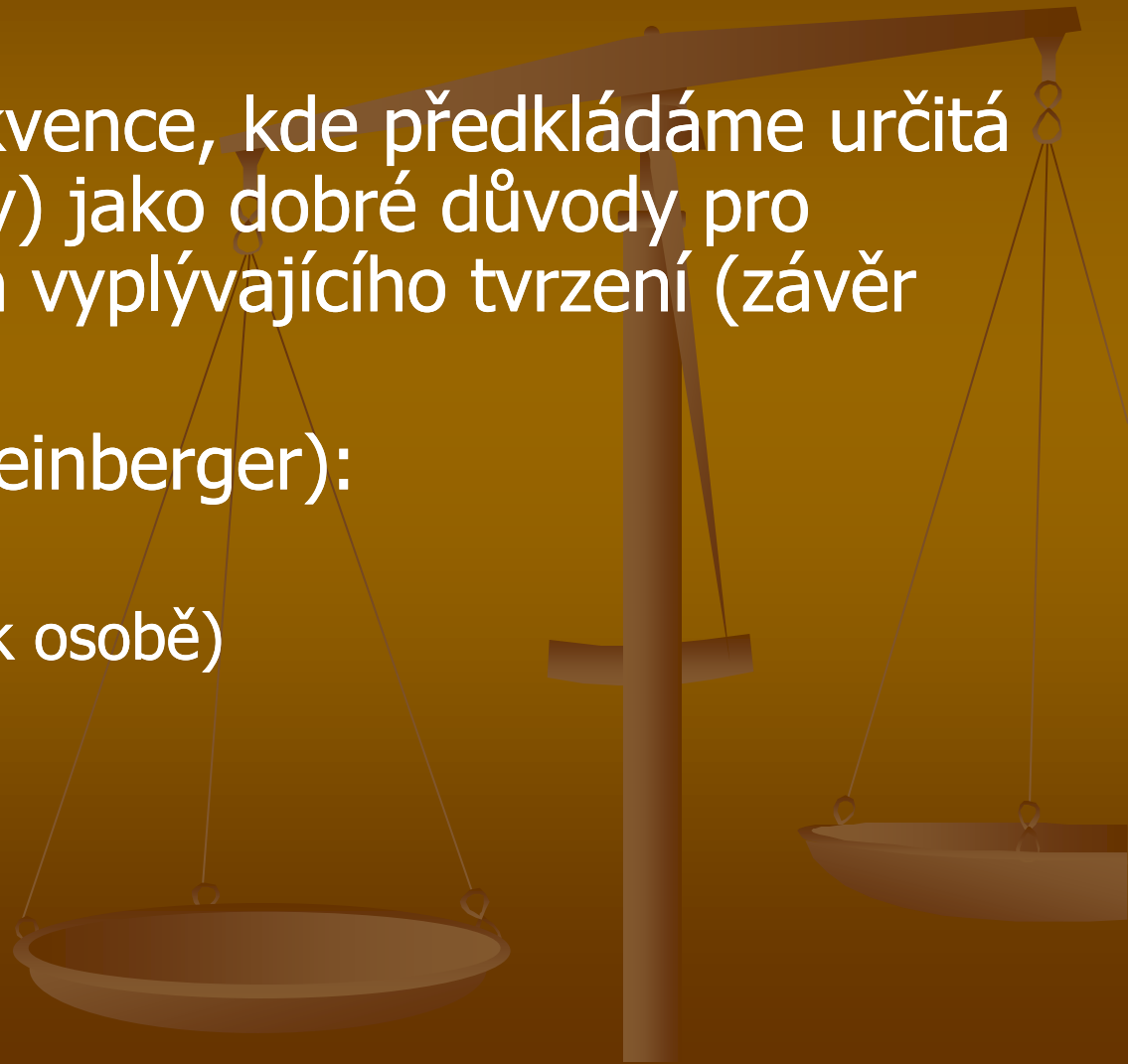
- problematika argumentace je předmětem studia mnoha vědních oborů
 - sémiotika (sémantika, syntax, pragmatika), filosofie, hermeneutika, logika, lingvistika, rétorika atd.
- průnik těchto disciplín tvoří tzv. teorie argumentace
 - Předmětem zkoumání jsou otázky přípustnosti právních argumentů, jejich relevance a hodnoty v odůvodňování otázky *quid iuris* (co je právem)

Pojem argumentace I.

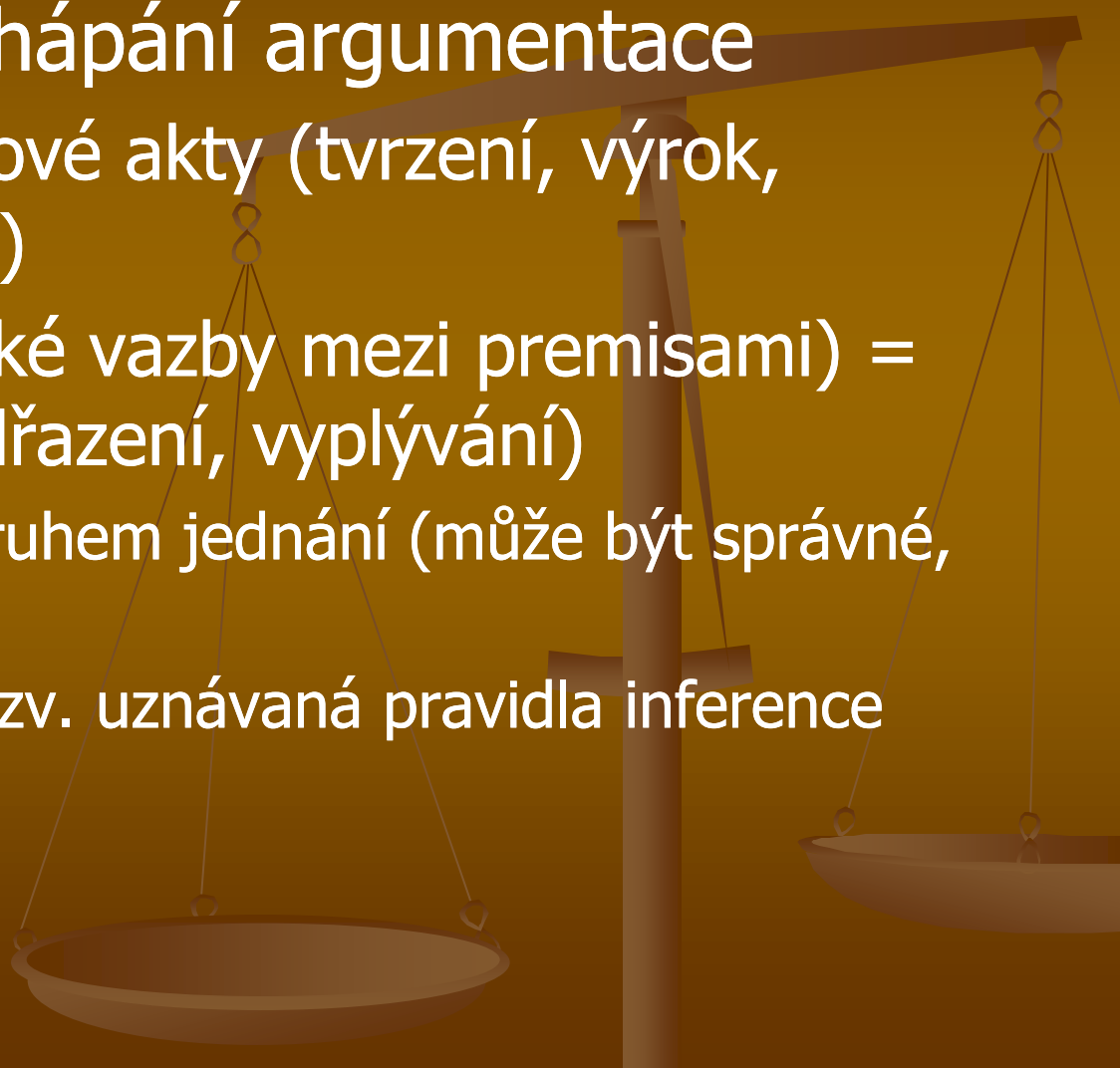
■ Argumentace

- myšlenková sekvence, kde předkládáme určitá tvrzení (premisy) jako dobré důvody pro akceptaci z nich vyplývajícího tvrzení (závěr argumentu)
- Rozměry (O. Weinberger):
 - ad rem (k věci)
 - ad personam (k osobě)
 - logický
 - přesvědčovací

Pojem argumentace II.

- komunikativní chápání argumentace
 - **premisy** = řečové akty (tvrzení, výrok, normativní věta)
 - přechody (logické vazby mezi premisami) = **inference** (podřazení, vyplývání)
 - jsou zároveň druhem jednání (může být správné, či nesprávné)
 - kritériem jsou tzv. uznávaná pravidla inference

Inference

■ typy uznávaných inferenčních schémat

■ DEDUKCE

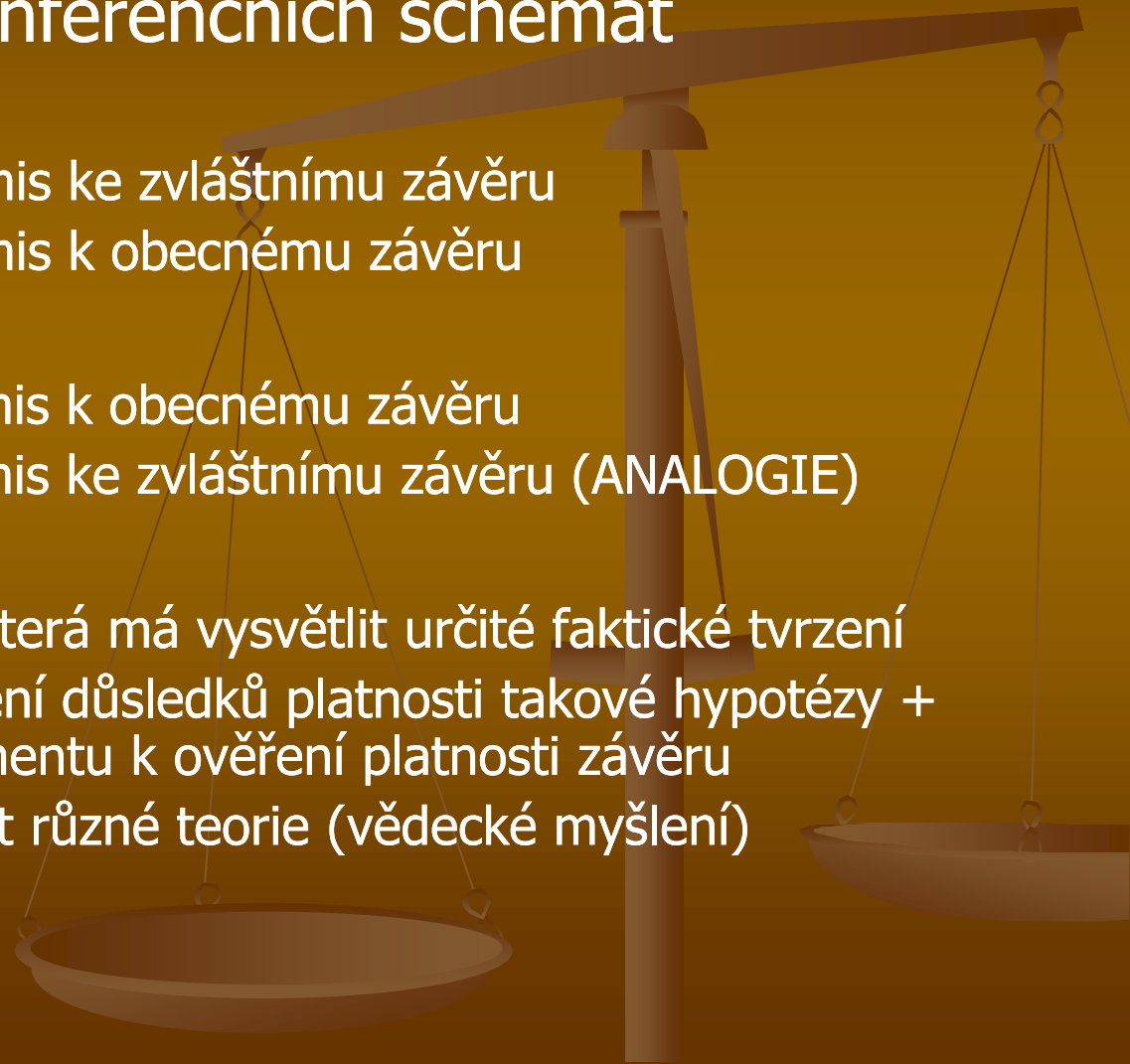
- Od obecných premis ke zvláštnímu závěru
- Od obecných premis k obecnému závěru

■ INDUKCE

- od zvláštních premis k obecnému závěru
- od zvláštních premis ke zvláštnímu závěru (ANALOGIE)

■ ABDUKCE

- Návrh hypotézy, která má vysvětlit určité faktické tvrzení
- Deduktivní odvození důsledků platnosti takové hypotézy + formulace experimentu k ověření platnosti závěru
- Cílem je generovat různé teorie (vědecké myšlení)

Argument

- syntaktické pojetí (myšlenkový pochod v mysli aktéra – výrok, normativní věta)
- sémantické pojetí (překlad do konkrétního jazyka – jazykové vyjádření)
- různé významy
 - 1) dílčí část argumentačního řetězce tvořená:
inference

$P_1, P_2 \dots P_n \rightarrow \rightarrow \rightarrow \rightarrow \rightarrow \rightarrow Z$

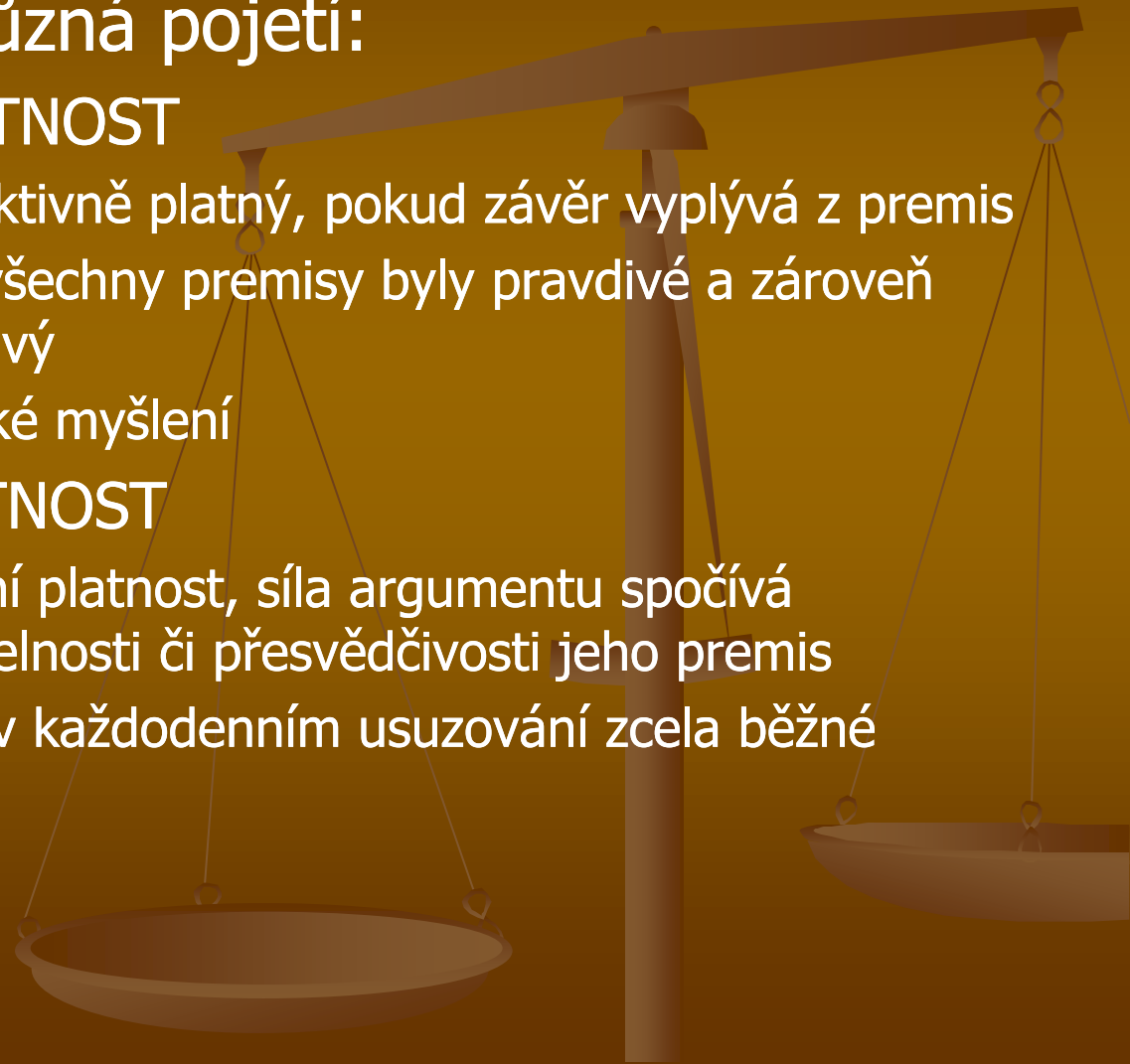
- 2) ve smyslu konkrétní premisy P_n bez závěru
 - Tvrzení, jehož cílem je prokázat platnost určité dokazované teze (probandum)

Kritéria správnosti argumentace I.

- Pravdivost a platnost v argumentaci
 - Logika studuje pouze formu argumentace a platnost vztahů vyplývání – proto se jí říká „formální logika“
 - Pravdivostní hodnotu mají pouze **propozice (výroky)**
 - Problém s jinými formami vět (příkazy, otázky) – nemají pravdivostní hodnotu
 - Formálně platný argument je takový argument, jehož platnost je odvozena z platnosti logických konstant (kvantifikátory, logické spojky)

Kritéria správnosti argumentace II.

- Typy platnosti – různá pojetí:
 - DEDUKTIVNÍ PLATNOST
 - argument je deduktivně platný, pokud závěr vyplývá z premis
 - není možné, aby všechny premisy byly pravdivé a zároveň byl závěr nepravdivý
 - typický pro vědecké myšlení
 - INDUKTIVNÍ PLATNOST
 - Pravděpodobnostní platnost, síla argumentu spočívá v empirické ověřitelnosti či přesvědčivosti jeho premis
 - Tyto úsudky jsou v každodenním usuzování zcela běžné

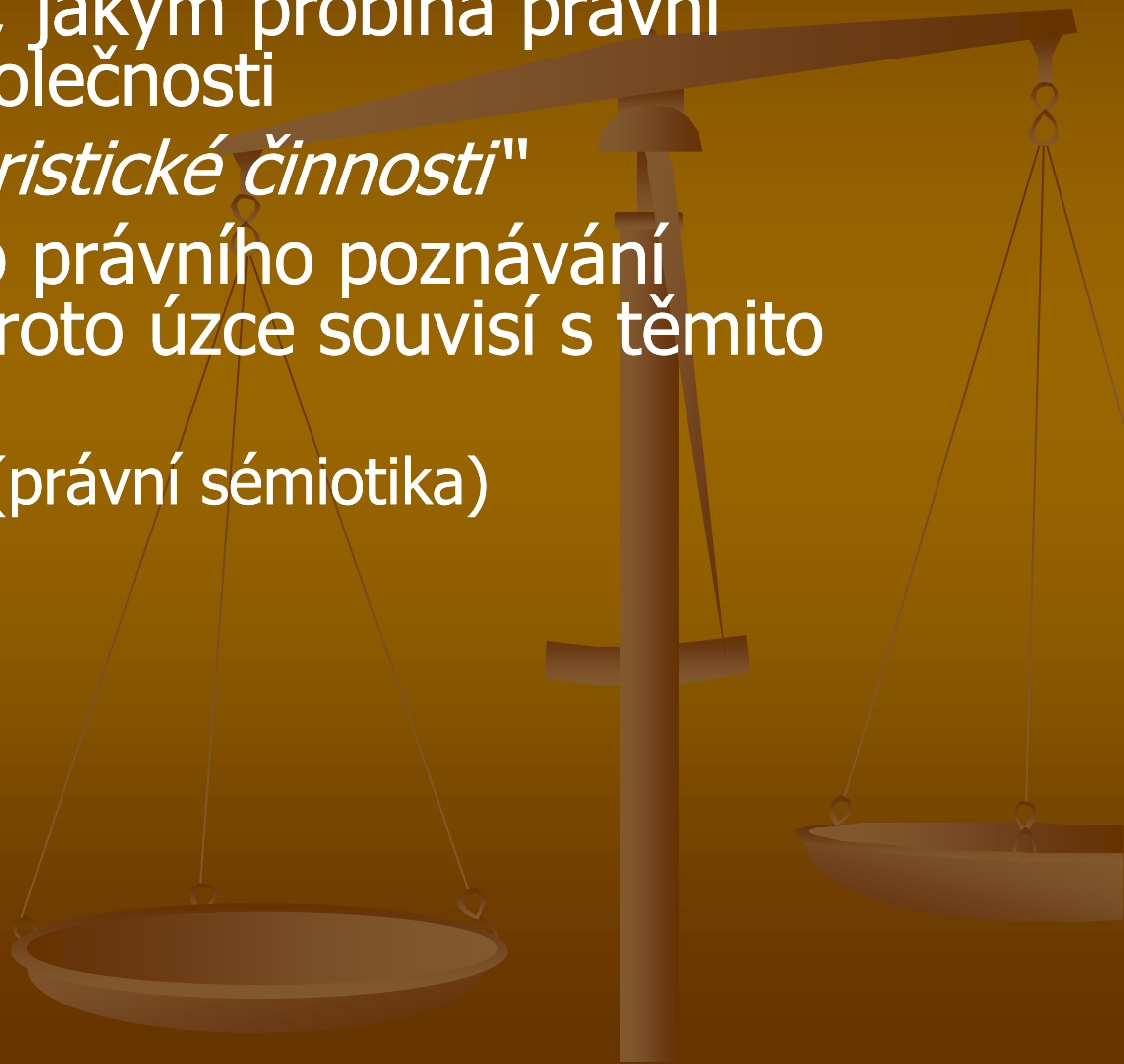

Reálná argumentace

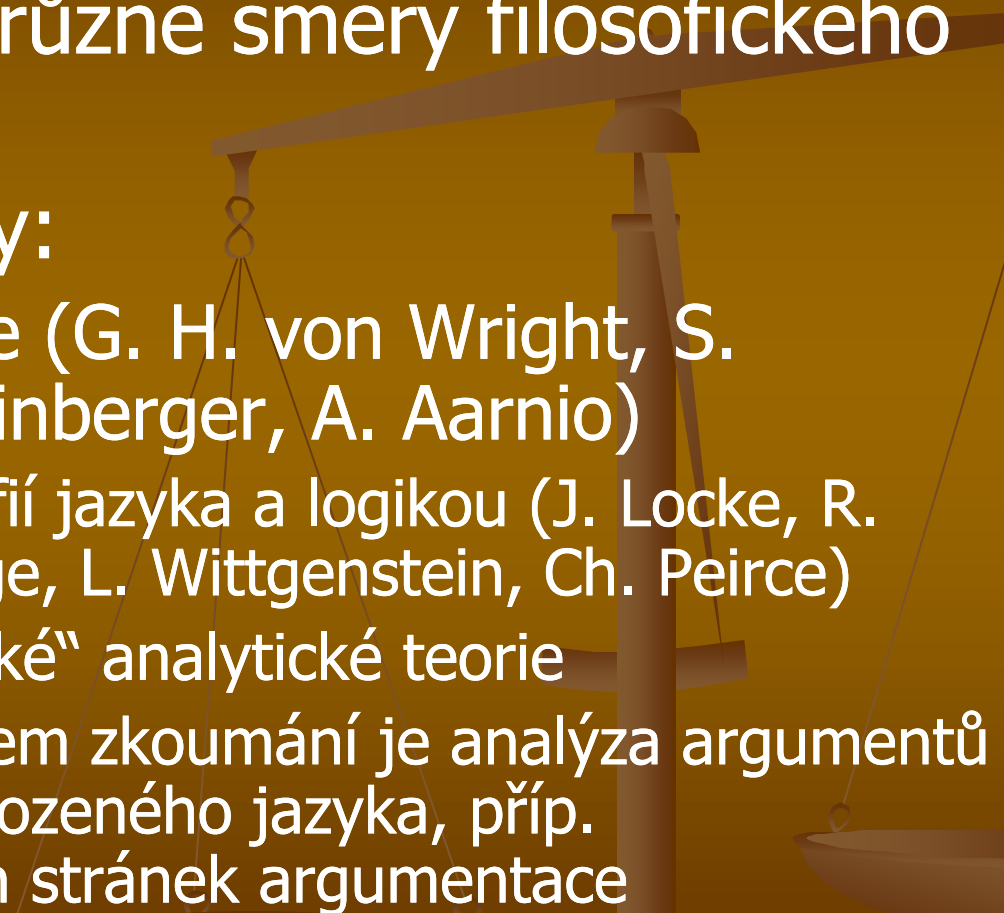
- Jednota formy (jazykový projev) a obsahu (myšlenková sekvence)
- Argumentace neprobíhá na platformě schémat formální logiky, nýbrž ve formě přirozeného jazyka (rétorický charakter)
- Většina prakticky užívaných argumentů je deduktivně neplatných, neboť obsahují tzv. zamlčené premisy
 - V argumentačním schématu chybí premisy, které jsou logicky nutné, aby byl závěr argumentu platný
 - Tzv. enthymemata (Aristoteles), nebo také isomorfismy (Makkonen, Aarnio)
 - Úsudky, které u adresáta (účastníka komunikace) předpokládají porozumění samo sebou
 - Jde o funkcionálně a pragmaticky podmíněné úsudky – význam je dán konvencí užití jazyka a situací, v níž je úsudek užit

Právní argumentace

- Jeden ze způsobů, jakým probíhá právní komunikace ve společnosti
- F. Haft: „*vrchol juristické činnosti*“
- Jedná se o způsob právního poznávání (porozumění), a proto úzce souvisí s těmito problémy:
 - Právním jazykem (právní sémiotika)
 - Logikou
 - Dialektikou
 - Rétorikou
 - Hermeneutikou

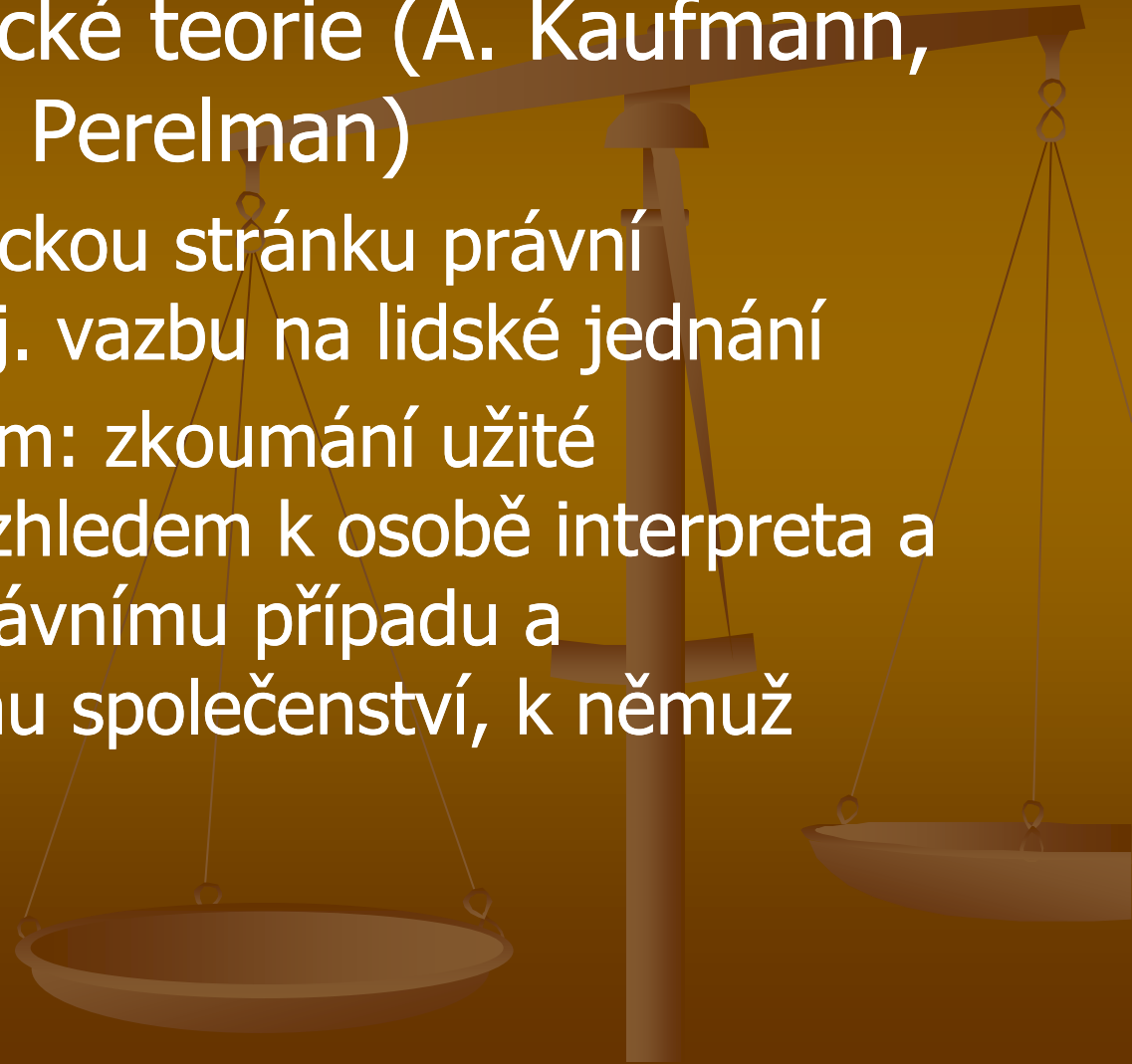

Současné teorie právní argumentace

- Orientované na různé směry filosofického myšlení
 - Tři hlavní proudy:
 - Analytické teorie (G. H. von Wright, S. Toulmin, O. Weinberger, A. Aarnio)
 - Inspirace filosofií jazyka a logikou (J. Locke, R. Carnap, G. Frege, L. Wittgenstein, Ch. Peirce)
 - „Tvrdé“ a „měkké“ analytické teorie
 - Hlavním objektem zkoumání je analýza argumentů jako útvarů přirozeného jazyka, příp. institucionálních stránek argumentace
-

Současné teorie právní argumentace

- Topicko – rétorické teorie (A. Kaufmann, T. Viewegh, Ch. Perelman)
 - rozvíjí pragmatickou stránku právní argumentace, tj. vazbu na lidské jednání
 - Základní problém: zkoumání užité argumentace vzhledem k osobě interpreta a konkrétnímu právnímu případu a komunikativnímu společenství, k němuž interpret náleží

Současné teorie právní argumentace

- Diskursivní teorie (J. Habermas, R. Alexy)
 - hlavním předmětem zkoumání už nejsou jen útvary právního jazyka, nýbrž samotné lidské jednání, které je pragmatickým východiskem právní argumentace.
 - Cílem je vymezit pravidla fungování diskursu (tzn. argumentační řeči), proto jsou tyto teorie nazývány jako „procedurální“
- Další směry
 - Law and Economics (tzv. ekonomická analýza práva)
 - F.A.Hayek, R. Posner
 - Critical Legal Studies (návaznost na právní realismus)
 - Law and Literature

Struktura právní argumentace I.

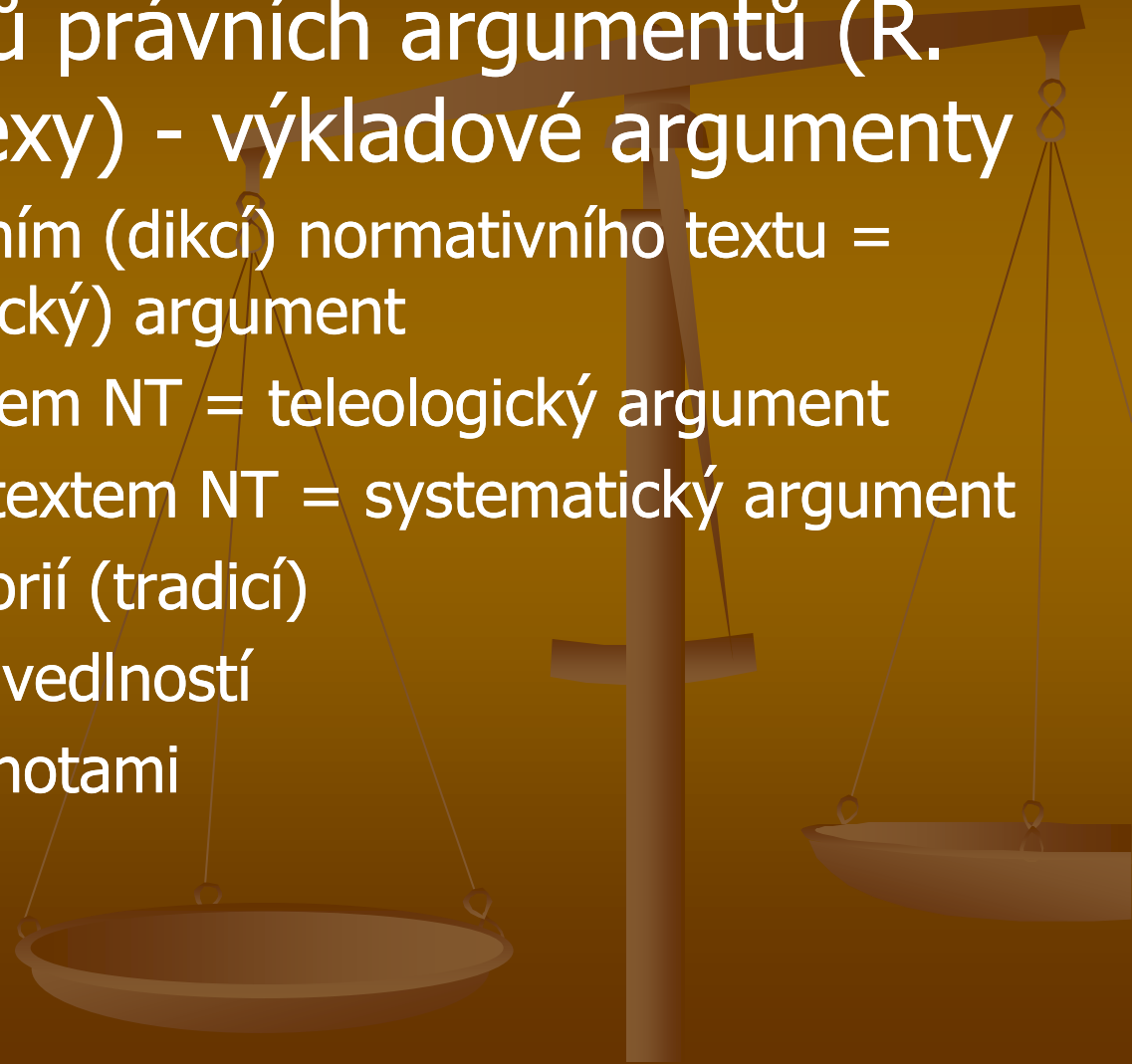
- Pro právní usuzování je typické tzv. **případové myšlení**
 - Právní normy jsou typizovaná pravidla pro řešení obdobných případů téhož druhu (tzn. typu)
 - J. Hruschka, W. Hassemer, N. MacCormick
 - **PRÁVNÍ PŘÍPAD** (kvalifikační schéma):
 - **SKUTKOVÁ PODSTATA** (TYP) \Leftrightarrow **SKUTEK** (konkrétní případ)
- Základní jednotkou je právní argument (či argumentační výpověď)
 - Právní argument = normativní věta (příp. výpověď)
 - Právní argumentační tvrzení (právní argument) v zásadě může vypovídat o obsahu právní normy, právního principu, právní zásady, tedy souhrnně vzato o obsahu práva.
 - Skutkový argument = deskriptivní věta
 - skutečnostech světa bytí (tzv. skutkových dějích, okolnostech, tedy o právně relevantních skutečnostech)
 - Tyto argumenty vypovídají o tzv. skutkovém stavu (SKUTKU)

Struktura právní argumentace II.

- Vlastnosti argumentu:
 - Skutkový argument:
 - **Věcná správnost**, pravdivost (tzn. korespondence tvrzení s jeho propozicí - objektivně zjistitelným stavem věcí) – zásady objektivní pravdy
 - Nebo alespoň vysoká pravděpodobnost (vyloučení rozumných pochybností)
 - Verifikace probíhá v procesu **dokazování** (interpretace skutkových okolností)
 - Právní argument
 - **Právní správnost** (tzn. musí být dovoditelný z pramenů práva, které jsou součástí předmětného systému práva – příslušnost argumentu k systému práva a k pravidlům vedení právní argumentace)
 - Plausibilita (hodnověrnost, přesvědčivost)
 - Verifikace (Rektifikace – O. Weinberger) probíhá v procesu **právní interpretace**
- Argumentační řetězec
 - Spojení (řazení) jednotlivých argumentů (výpovědí) souvislého komunikačního toku (textu)

Struktura právní argumentace III.

- Typologie zdrojů právních argumentů (R. Zippelius, R. Alexy) - výkladové argumenty
 - Argumentace zněním (dikcí) normativního textu = jazykový (sémantický) argument
 - Argumentace účelem NT = teleologický argument
 - Argumentace kontextem NT = systematický argument
 - Argumentace historií (tradicí)
 - Argumentace spravedlností
 - Argumentace hodnotami

Struktura právní argumentace

■ Ad argumentační řetězec

■ Typy řetězců:

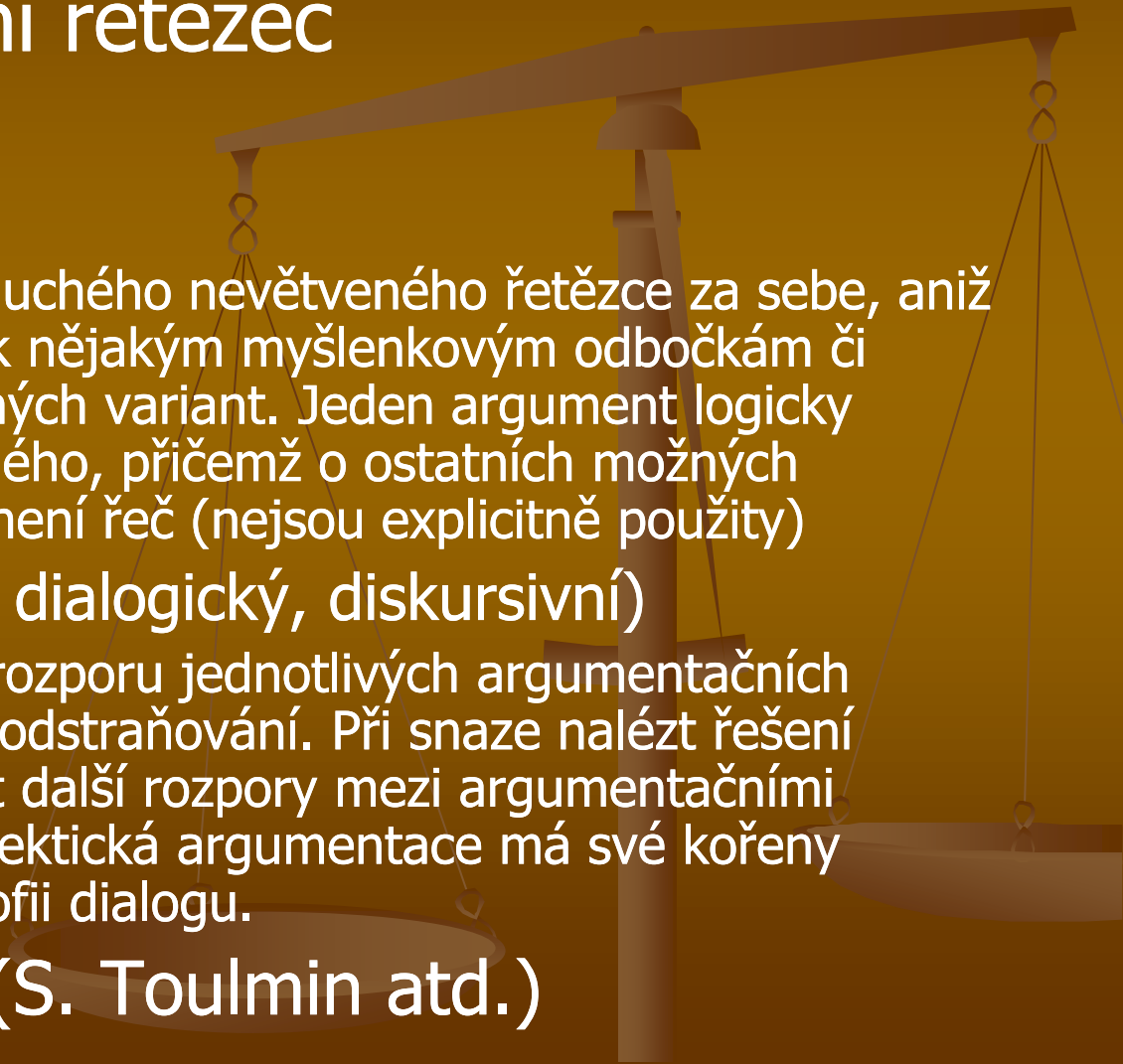
■ Lineární

- řadí do jednoduchého nevětveného řetězce za sebe, aniž by docházelo k nějakým myšlenkovým odbočkám či zvažování různých variant. Jeden argument logicky vyplývá z druhého, přičemž o ostatních možných argumentech není řeč (nejsou explicitně použity)

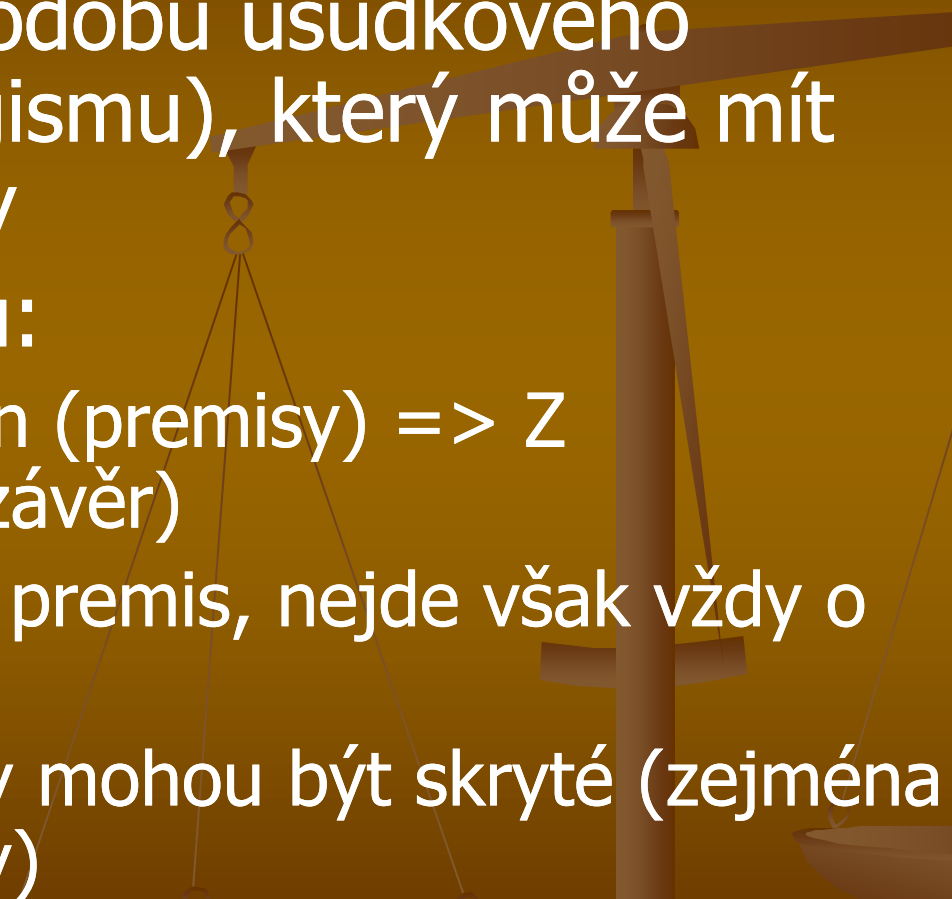
■ Dialektický (též dialogický, diskursivní)

- je založen na rozporu jednotlivých argumentačních tvrzení a jeho odstraňování. Při snaze nalézt řešení mohou vznikat další rozpory mezi argumentačními tvrzeními. Dialektická argumentace má své kořeny v antické filosofii dialogu.

■ Další typologie (S. Toulmin atd.)

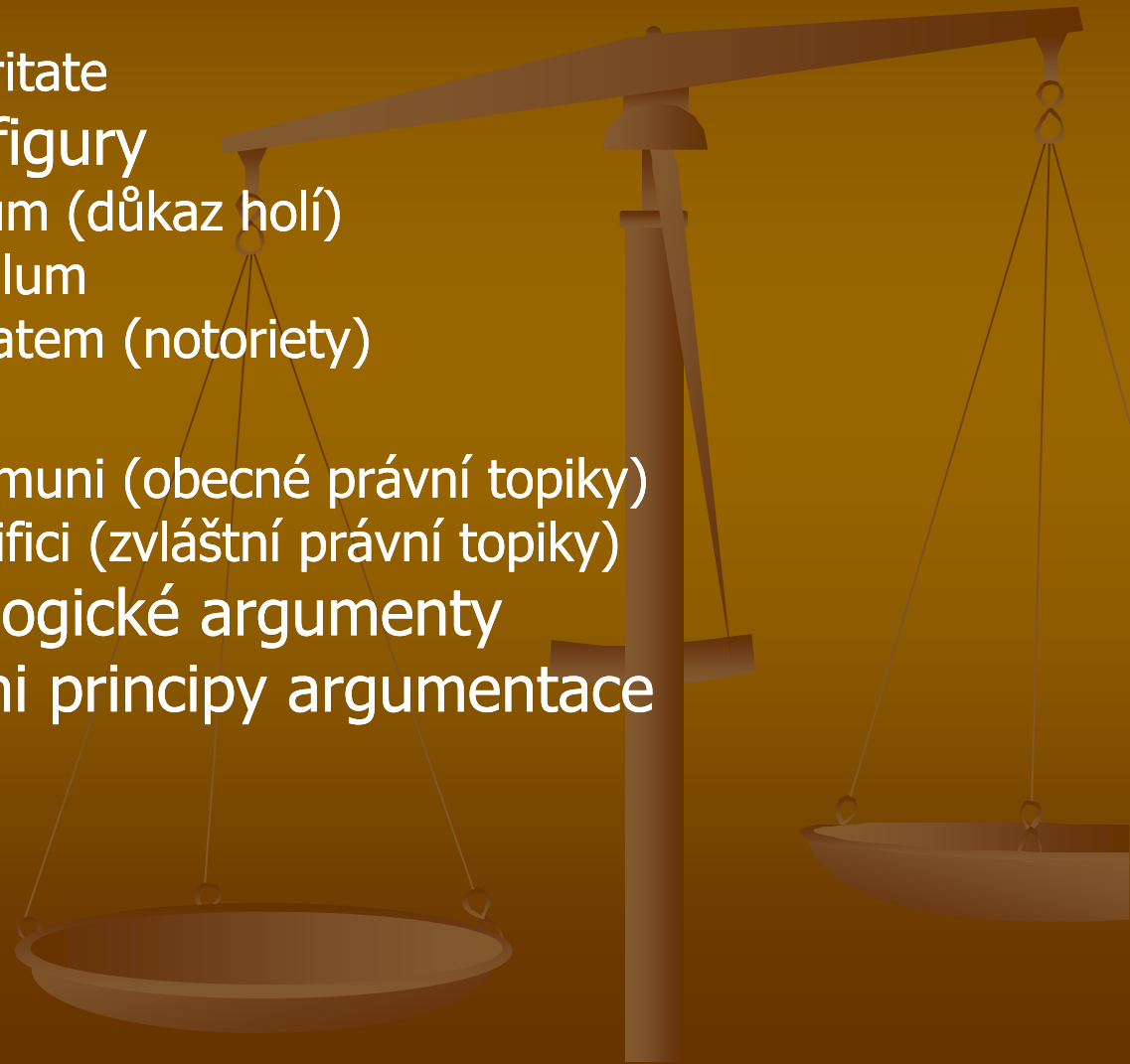

Struktura argumentu v právní argumentaci

- Argument má podobu úsudkového schématu (sylogismu), který může mít různé dílčí formy
 - Model sylogismu:
 - $P1 + P2 + \dots + Pn$ (premisy) $\Rightarrow Z$ (argumentační závěr)
 - Závěr vyplývá z premis, nejde však vždy o nutné vyplývání
 - Některé premisy mohou být skryté (zejména tzv. isomorfismy)
-

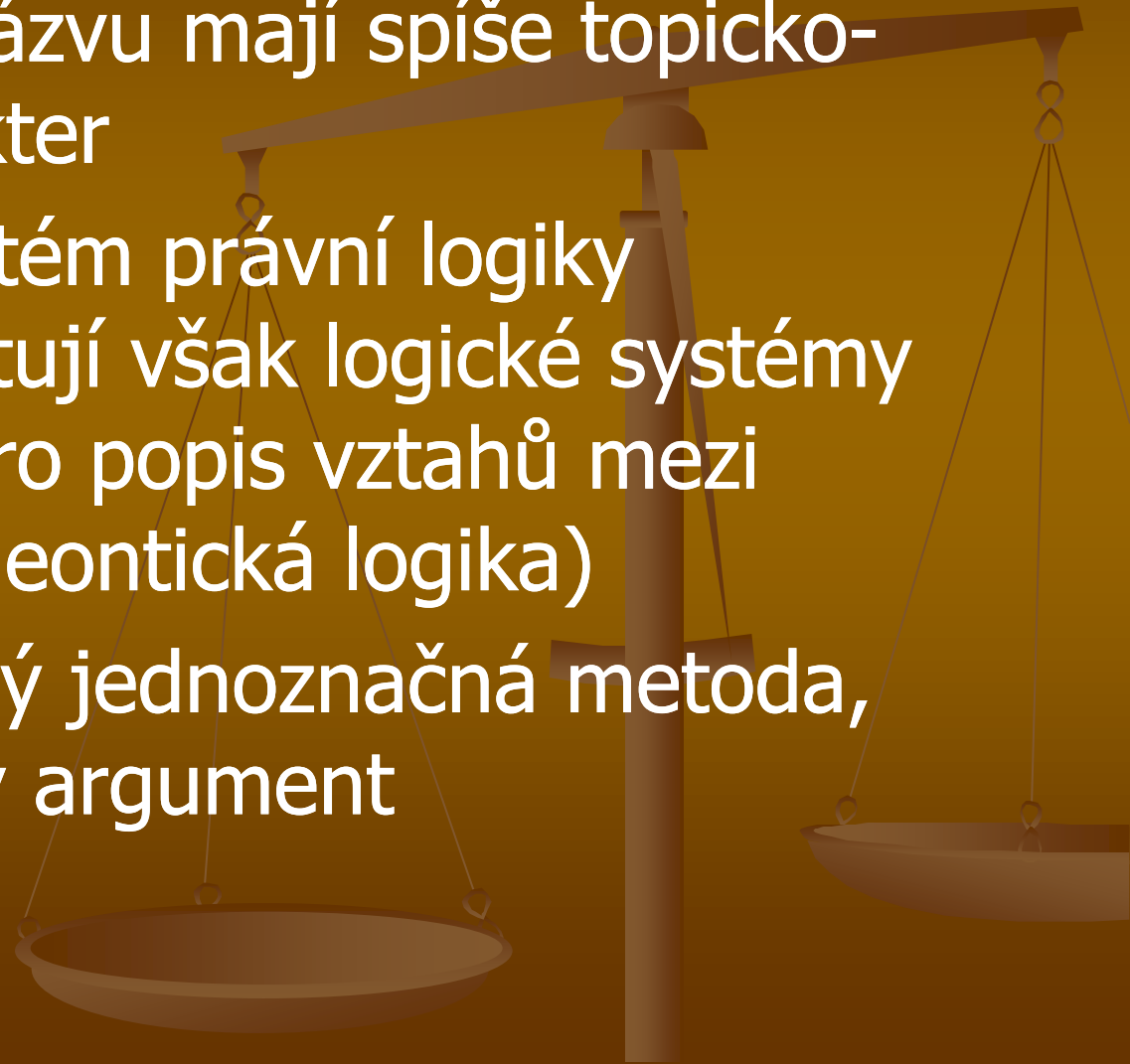
Typologie argumentů užívaných v právní argumentaci

- Pragmatické figury
 - Argumentum ex autoritate
- Rétorické (eristické) figury
 - Argumentum baculinum (důkaz holí)
 - Argumentum ad populum
 - Argumentum ad veritatem (notoriety)
- Topické figury
 - Argument a loco communi (obecné právní topiky)
 - argument a loco specifici (zvláštní právní topiky)
- Tzv. zvláštní právně-logické argumenty
- Argumenty základními principy argumentace
 - Bezespornost
 - Koherence
 - Úplnost

Zvláštní právně-logické argumenty

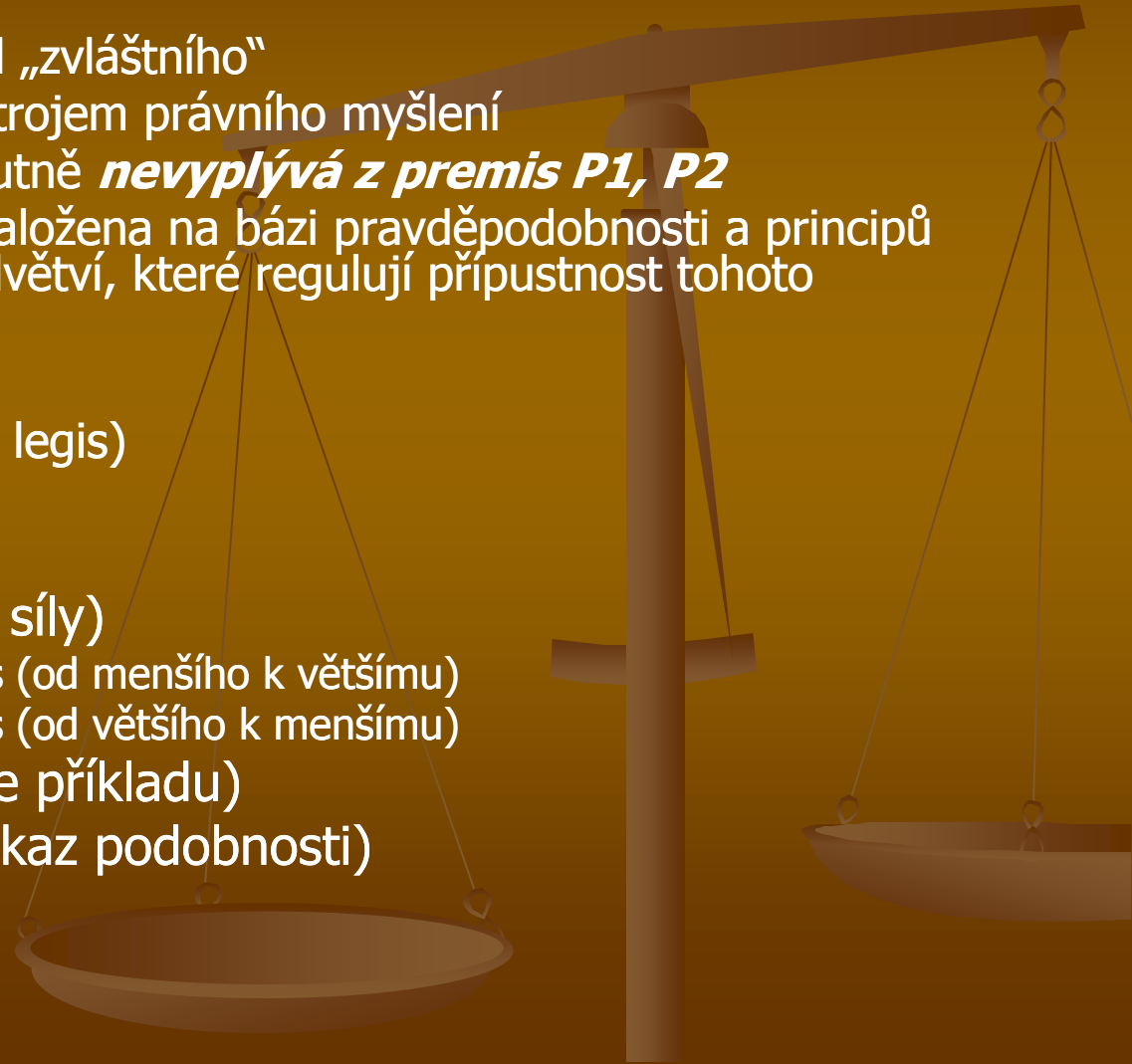
- Oproti svému názvu mají spíše topicko-rétorický charakter
- Samostatný systém právní logiky neexistuje, existují však logické systémy konstruované pro popis vztahů mezi normami (tzv. deontická logika)
- Neexistuje žádný jednoznačná metoda, kdy použít který argument

Zvláštní právně-logické argumenty

Analogické argumenty

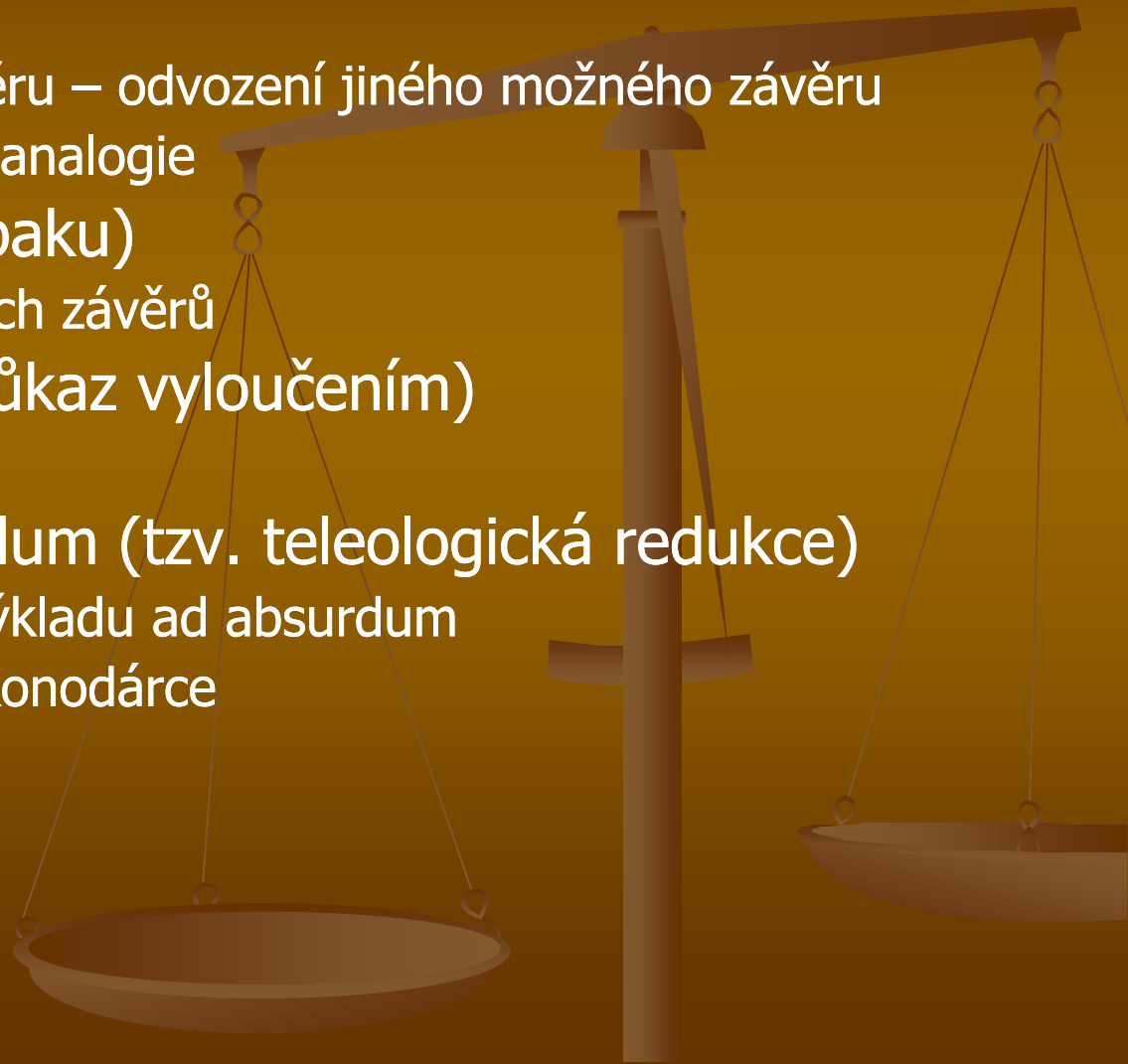
- Obecně
 - odvození „zvláštního“ od „zvláštního“
 - Analogie je hlavním nástrojem právního myšlení
 - Při použití analogie, Z nutně **nevyplývá z premis P1, P2**
 - Platnost argumentu je založena na bázi pravděpodobnosti a principů jednotlivých právních odvětví, které regulují přípustnost tohoto argumentu
- Analogie stricto sensu
 - Intra legem (intra verba legis)
 - Analogie legis
 - Analogie iuris
- A potiori (tzv. argumenty síly)
 - Arg. A minori ad maius (od menšího k většímu)
 - Arg. A maiori ad minus (od většího k menšímu)
- Ab exemplo (demonstrace příkladu)
- Argumentum a simile (důkaz podobnosti)

Zvláštní právně-logické argumenty

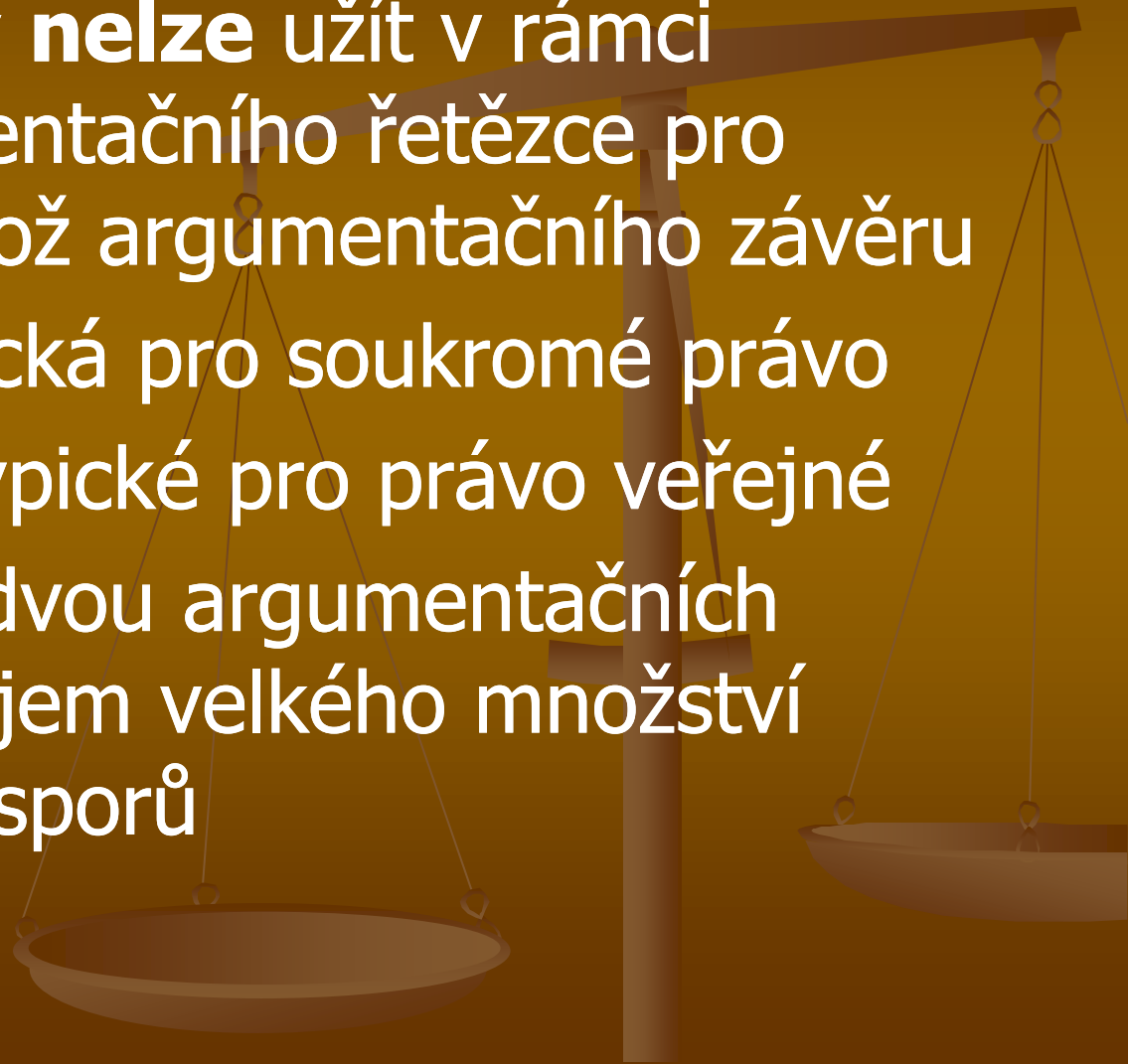
Vylučující argumenty

- Argumenty vylučující
 - negace možného závěru – odvození jiného možného závěru
 - Logický opak metody analogie
- A contrario (důkaz opaku)
 - Výběr ze dvou možných závěrů
- Per eliminationem (důkaz vyloučením)
 - Výběr z více možností
- reductionis ad absurdum (tzv. teleologická redukce)
 - Užití teleologického výkladu ad absurdum
 - Fikce racionálního zákonodárce

Vztah mezi analogií a vylučujícími argumenty

- Tyto argumenty **nelze** užít v rámci jednoho argumentačního řetězce pro odůvodnění téhož argumentačního závěru
- Analogie je typická pro soukromé právo
- A contrario je typické pro právo veřejné
- Konflikt těchto dvou argumentačních přístupů je zdrojem velkého množství interpretačních sporů

Děkuji Vám za pozornost.

